Բանբեր Երևանի համալսարանի. Փիլիսոփայություն, Հոգեբանություն
2025, Vol. 16, No. 2(47), հունիս, 64-77
https://doi.org/10.46991/BYSU.E/2025.16.2.064

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԵՐԵՐԻ ԵՎ ԱՐԺԵՔՆԵՐԻ ՀԱՄԵՄԱՏԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ

ՎԱՐԴՈՒՀԻ ՊԱՊՈՅԱՆ, ԱԼԻՆԱ ԳԱԼՍՏՅԱՆ, ՆԱՐԻՆԵ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ*
Երևանի պետական համալսարան

Սույն ուսումնասիրությունը նվիրված է ընտանեկան հարաբերությունների, ավանդական և էգալիտար (հավասարազոր իրավունքներ ունեցող) ընտանիքներում արժեքների բացահայտմանը: Վերլուծվում են քաղաքաբնակ և գյուղաբնակ ընտանիքների միջև եղած տարբերությունները՝ ներառյալ դերերի բաշխման, երեխաների դաստիարակության և ներընտանեկան հարաբերությունների պահպանման տեսանկյունները: Հատկապես ուշադրության են արժանանում տերմինալային և գործիքային արժեքները, ներդաշնակության պահպանումն ու երեխաների դաստիարակությունը: Էմպիրիկ ուսումնասիրությունները բացահայտում են ավանդական և ժամանակակից ընտանիքների արժեքային կողմնորոշումների հիմնական տարբերությունները՝ կապված փոփոխվող սոցիալական պայմաններում նրանց հարմարվելու հետ: Արդյունքները ցույց են տալիս, որ ավանդական ընտանիքներում շեշտը

* **Վարդուհի Պապոյան –** հոգեբանական գիտությունների թեկնածու, ԵՊՀ ընդհանուր հոգեբանության ամբիոնի պրոֆեսոր, ԵՊՀ հոգեբանության գիտահետազոտական կենտրոնի գիտաշխատող
Вардуи Папоян – кандидат психологических наук, профессор кафедры общей психологии ЕГУ, научный сотрудник научно-исследовательского центра психологии ЕГУ
Varduhi Papoyan – Candidate of Psychological Sciences, Professor at YSU Chair of General Psychology, Researcher at YSU Psychology Research Center
Էլ. փոստ՝ vpapoyan@ysu.am https://orcid.org/0000-0001-7534-6872
Ալինա Գալստյան – ԵՊՀ ընդհանուր հոգեբանության ամբիոնի դասախոս, ԵՊՀ հոգեբանության գիտահետազոտական կենտրոնի գիտաշխատող
Алина Галстян – преподаватель кафедры общей психологии ЕГУ, научный сотрудник научно-исследовательского центра психологии ЕГУ
Alina Galstyan – Lecturer at YSU Chair of General Psychology, Researcher of YSU Psychology Research Center
Էլ. փոստ՝ alina.galstyan@ysu.am https://orcid.org/0000-0002-3219-4052
Նարինե Հարությունյան – հոգեբանական գիտությունների թեկնածու, ԵՊՀ ընդհանուր հոգեբանության ամբիոնի դոցենտ
Нарине Арутюнян – кандидат психологических наук, доцент кафедры общей психологии ЕГУ
Narine Harutyunyan – Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor at YSU Chair of General Psychology
Էլ. փոստ՝ narine.harutyunyan@ysu.am https://orcid.org/0000-0001-7264-2705

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Ստացվել է՝ 21.04.2025
Գրախոսվել է՝ 26.05.2025
Հաստատվել է՝ 24.06.2025
© The Author(s) 2025

դրվում է գաղտնիության պահպանման, ընտանեկան բարեկեցության և սերունդների միջև հուզական կապերի ամրապնդման վրա: Միևնույն ժամանակ, էգալիտար ընտանիքները կենտրոնացած են պարտականությունների հավասար բաշխման, մասնագիտական ինքնաիրացման և սոցիալական գործունեության վրա: Գյուղաբնակ ընտանիքներում առավել կարևոր են ավանդույթները, ընտանեկան ջերմությունը և արժեքները, որոնք միտված են ընտանիքի կայունությանը և սերունդների միջև կապերի ամրապնդմանը: Ընտանիքը մնում է սոցիալական կառուցվածքի կարևոր տարր՝ ազդելով անհատականության ձևավորման, մշակութային ժառանգության պահպանման և հասարակության կայունության ապահովման վրա: Աշխատանքում կարևորվում է ժամանակակից համաշխարհայնացման գործընթացների և հասարակական վերափոխումների համատեքստում ընտանեկան արժեքների և դերերի ուսումնասիրությունը:

Բանալի բառեր – *ընտանեկան դերեր, էգալիտար ընտանիքներ, ավանդույթներ, հարմարվողական և այլասիրական արժեքներ*

Ժամանակակից հասարակությունում տեղի ունեցող արմատական փոխակերպումներին զուգահեռ՝ փոփոխության են ենթարկվում նաև ընտանիքի սոցիալական ինստիտուտը և այնտեղ գործառող ավանդույթներն ու սովորույթները, որոնք, ինչպես հայտնի է, ընտանիքի կայունության հիմքն են: Ավանդույթներն ու սովորույթները յուրաքանչյուր էթնոսի կյանքի անբաժանելի մասն են, և դրանցում ընտանիքի ձևավորման ու կայացման, դերի ու նշանակության մասին ամբարված արժեքներն ու պատկերացումները կարող են պահպանվել այնքան ժամանակ, քանի դեռ պաշտպանված են հասարակական կարծիքի ուժով՝ լինելով անձի արժեհամակարգի ու ինքնության բաղկացուցիչ մաս: Այս առումով շարունակաբար պատերազմական իրավիճակում հայտնված Հայաստանի Հանրապետությունը կանգնած է ազգային ինքնության, ինչպես նաև սերնդեսերունդ վերարտադրվող համակեցության կազմակերպման ավանդական մշակույթի պահպանման ու փոխանցման խնդրի առջև, առավել ևս, որ փոխակերպվող արդի հայ հասարակությունում, մասնավորապես քաղաքաբնակ ընտանիքներում, աստիճանաբար մոռացվում են ժամանակի փորձությունը բռնած ավանդույթներն ու սովորույթները, որոնք օրգանապես կապված են մարդու կենսագործունեության բոլոր ոլորտների հետ՝ որպես սերնդեսերունդ փոխանցվող հոգևոր-բարոյական արժեքների խիստ կարևոր տարր[1]:

Ընտանիքը՝ որպես սոցիալական ինստիտուտ, ունի իրավունքների և պարտականությունների որոշակի շրջանակ, ենթարկվում է որոշակի նորմերի ու վարքի կանոնների, որոնք կարգավորում են ամուսինների, ծնողների, զավակների և այլ ազգականների միջև ձևավորված փոխհարաբերությունները: Այն ոչ

[1] Տե՛ս **Հովակիմյան Գ. Պ.** Սովորույթների և ավանդույթների տարբերության և ընդհանրության մասին, https://arar.sci.am/Content/38427/file_0.pdf

միայն սոցիալ-տնտեսական, այլև արժեքաբանական համակարգ է, որի վրա տարբեր ժամանակաշրջանների փոփոխություններն անմիջական ազդեցությունն են թողնում՝ փոխելով նրա սոցիոմշակութային բնույթն ու բովանդակությունը[2]:

«Ամուսնություն» և «ընտանիք» հասկացությունների միջև թեև սերտ փոխկապվածություն կա, բայցևայնպես կան նաև մի շարք էական, հատուկ և կոնկրետ տարբերություններ: Մասնավորապես, ամուսնությունը տղամարդու և կնոջ միություն է, ինչի շնորհիվ ընտանիք է ստեղծվում և իրականացվում է վերարտադրողական գործառույթ[3]: Որոշ հեղինակներ ամուսնությունը սահմանում են որպես կնոջ և տղամարդու միջև փոխհարաբերությունների պատմականորեն փոփոխվող սոցիալական ձև, որն էլ, որպես հասարակության ինստիտուցիոնալ միավոր, զարգանում է ծնողների իրավունքների և պարտականությունների համատեքստում: Ընտանիքը ձևավորվում է ամուսնական զույգի իրավական և բարոյական պատասխանատվության հիման վրա՝ պահպանելով երեխաների առողջությունը, զարգացումն ու դաստիարակությունը[4]:

Պետք է նկատել, սակայն, որ յուրաքանչյուր պատմական դարաշրջան ունի իրեն բնորոշ բարքեր, վարքերի կարծրատիպեր ու դիրքորոշումներ, որոնք իրենց կնիքն են դնում տվյալ ժամանակաշրջանում ապրող ընտանիքի անդամների փոխհարաբերությունների վրա: Ինչպես ցույց են տալիս տարբեր ժամանակաշրջաններում անցկացված հետազոտությունների արդյունքները, ընտանիքի ու ամուսնության ինստիտուտները, հասարակության զարգացմանը զուգահեռ, ենթարկվում են փոփոխությունների, փոփոխվում են ընտանեկան հարաբերությունները, ընտանիքի և ամուսնության մասին պատկերացումները և այլն: Եթե նախկինում ամուսնությունը հիմնված էր պետական շահի վրա և համարվում էր շահավետ գործարք, ապա ժամանակակից ընտանիքներում ավելի ու ավելի է մեծանում ազատամիտ մարդկանց թիվը[5], որոնց ամուսնության հիմքում գլխավորապես սերն է ու փոխադարձ համաձայնությունը[6]: Այս առումով հատկանշական է, որ արդիականության ու հետարդիականության

---

[2] Տե՛ս **Գալստյան, Մ. Վ., Օհանջանյան, Ռ. Ս., Զաքարյան, Թ. Զ., Հակոբյան, Գ. Լ.** (2017): Արդի հայ ընտանիքը փոխակերպվող հասարակությունում/ ՀՀ ԳԱԱ հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտ, Եր., «Գիտություն» հրատ., էջ 10:

[3] Տե՛ս **Шнейдер, Л. Б.** (2008): Семейная психология. Учебное пособие для вузов. - 4-е. М.: Академический Проект. Трикста, էջ 124-125:

[4] Տե՛ս **Кабакова, М. П.** (2014): Психология семьи и брака. Учебное пособие, Алматы, «□аза□ университеті», էջ 9-10:

[5] Տե՛ս **Маркосян М.** Отношение молодых студентов к браку и его трудностям в годы обучения, https://geopolitika.am/dir/wp-content/blogs.dir/1/files/2024_6_151_156.pdf

[6] Տե՛ս **Сомкин А. А., Данилова О. А.** Трансформация понятий «семья» и «брак» в современном российском обществе, https://cyberleninka.ru/article/n/transformatsiya-ponyatiy-semya-i-brak-v-sovremennom-rossiyskom-obschestve/viewer

մեր աշխարհում եթե ավանդական ընտանիքի մոդելը հիմնականում պահպանվում է գյուղական համայնքներում, ապա ժամանակակից ընտանիքի մոդելը բնորոշ է քաղաքին: Եթե նախկինում ամուսնությունը կայանում էր գործարքի տեսքով, ապա այժմ ամուսնական միությունը հիմնված է սիրո, սոցիալական, հուզական կապերի և մտերմության վրա: Գյուղական համայնքների ընտանիքներում գերակշռում է եռասերունդ ընտանեկան համակարգը (գերդաստան ընտանիք), մինչդեռ ժամանակակից էգալիտար ընտանիքը պատկանում է միջուկային ընտանիքի տեսակին (ծնողներ և երեխաներ):

Ընտանեկան արժեքների, դերերի բաշխվածության համապատասխանությունը կարգավորում է ներընտանեկան փոխհարաբերությունները, նպաստում հոգեկան առողջության պահպանմանը և անձի ինքնակայունացմանն ու ինքնահաստատմանը: Անձի ընտանեկան արժեքների ձևավորումը անհատական է՝ պայմանավորված սոցիալականացման գործընթացով: Իսկ ընտանեկան արժեքների համապատասխանությունը և համատեղելիությունը ամուսինների փոխգործության արդյունք են[7]:

Հոդվածում նպատակ է դրվել ներկայացնել ավանդական և էգալիտար ընտանիքներում ընտանեկան դերերի բաշխվածությունը՝ պայմանավորված անձի արժեքային համակարգով և ընտանեկան ավանդույթներով (քաղաքաբնակ և գյուղաբնակ ընտանիքների օրինակով): Որպես հետազոտության գործիքակազմ օգտագործել ենք՝ «Դերերի բաշխումը ընտանիքում» հարցարանը[8], «Արժեքների կողմնորոշման մեթոդիկան»[9] և «Ավանդական և էգալիտար ընտանիքներ»[10] թեստը:

Հետազոտական ընտրանքը կազմել են 8-20 տարի համատեղ կյանքով ապրող ամուսնական զույգեր, որնցից 30-ը՝ քաղաքաբնակ, 30-ը՝ գյուղաբնակ: «Դերերի բաշխումը ընտանիքում» հարցարանի օգնությամբ փորձել ենք պարզել քաղաքաբնակ և գյուղաբնակ ընտանիքներում ընտանեկան դերերի բաշխվածությունը (նկարներ 1 և 2):

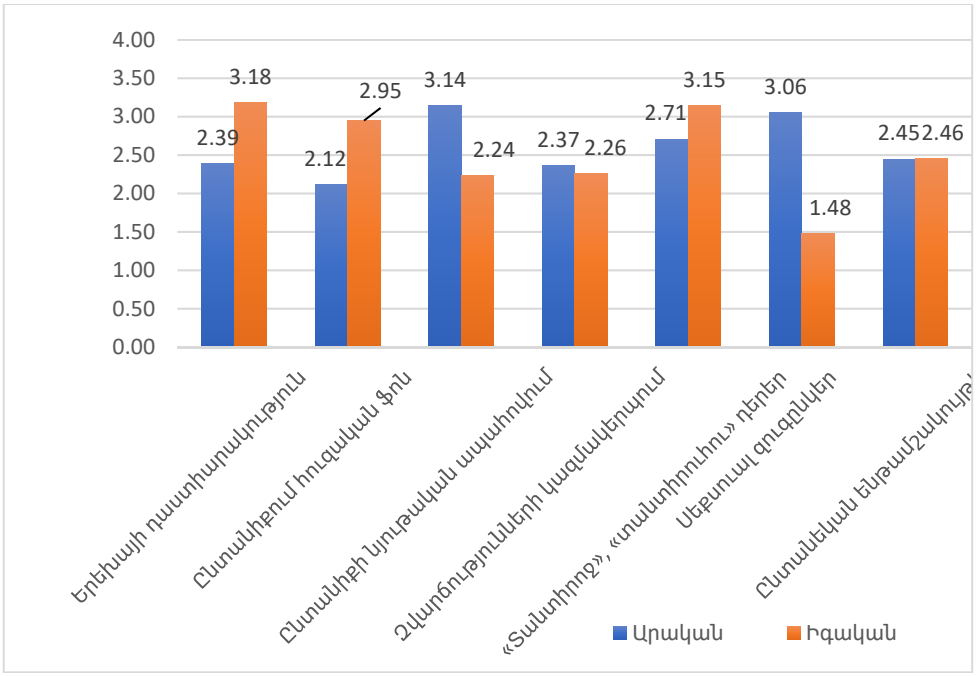
---

[7] Տե՛ս **Հարությունյան, Ն. Ա.** (2018): Ընտանիքի կայունության հոգեբանական հիմքերը: Մենագրություն / Ն. Ա. Հարությունյան, Եր. , Հեղ. հրատ., էջ 135-140:

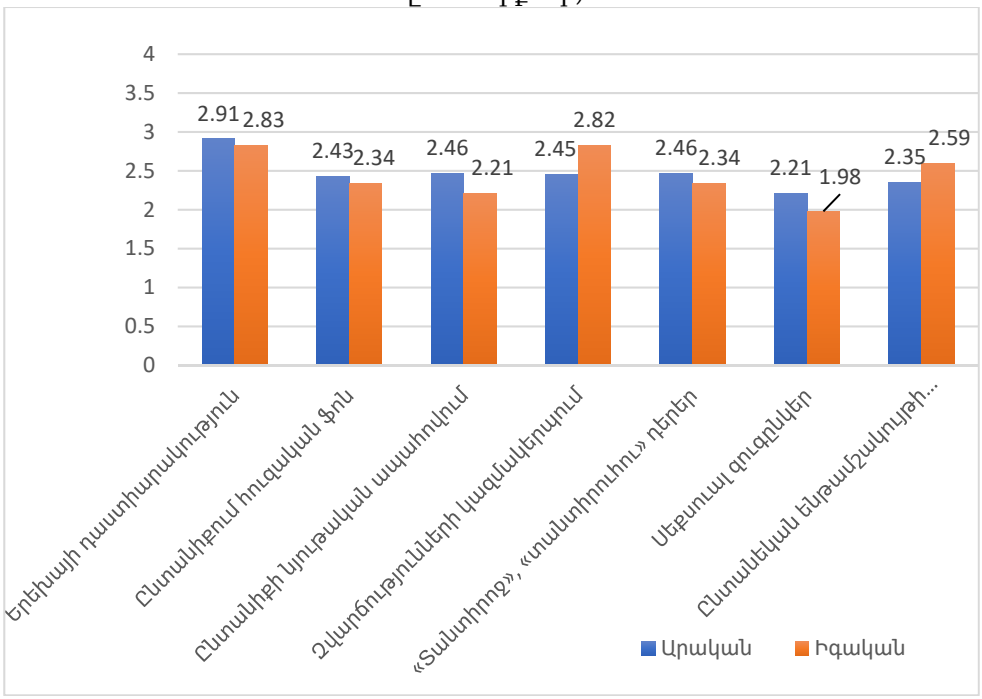
[8] Տե՛ս **Հարությունյան, Ն.** (2021): Ընտանիքի կիրառական հոգեբանություն: Ուսումնամեթոդական ձեռնարկ / Կազմող՝ Ն. Ա. Հարությունյան: Եր. , Հեղինակային հրատ., էջ 30-38:

[9] Տե՛ս Практическая психодиагностика. Методики и тесты. Учебное пособие. Редактор-составитель: Рейгодский, Д. Я. (2001), Самара: Издательский Дом «БАХРАХ-М», 637-641с.

[10] Տե՛ս **Հարությունյան, Ն. Ա.** (2018), էջ 52-54:

Նկար 1. Ընտանեկան դերերի բաշխվածությունը (քաղաքաբնակ ընտանիքներ)

Նկար 2. Ընտանեկան դերերի բաշխվածությունը (գյուղաբնակ ընտանիքներ)

Քաղաքաբնակ և գյուղաբնակ ընտանիքներում ընտանեկան դերերի բաշխվածության հետազոտական արդյունքների համեմատական վերլուծությունը բացահայտում է, որ գյուղական միջավայրում երեխաների դաստիարակությամբ զբաղվում են առավելապես կանայք: Գյուղական համայնքներում տղամարդիկ ավելի քիչ ժամանակ են անցկացնում ընտանիքում, քանի որ մեկնում են արտագնա աշխատանքի կամ աշխատանքային ժամերը բաշխված են անհավասարաչափ: Սա հանգեցնում է այն բանին, որ ընտանեկան կենցաղը և երեխաների խնամքը մեծամասամբ կատարում է կինը:

Քաղաքաբնակ ընտանիքներում հավասարապես է բաշխված երեխաներին ուղղված ցանկացած գործունեության պատասխանատվություն, որոշ դեպքերում գերակշռում է տղամարդու ակտիվությունը: Հարկ է ավելացնել, որ գյուղաբնակ ընտանիքներում մայրերի դաստիարակչական գործառույթը ավելի բարձր է, քան քաղաքաբնակներինը, ինչը կարող է մեկնաբանվել որպես քաղաքային միջավայրում դայակների ինստիտուտի, հասարակական մյուս օղակների, խնամքի կենտրոնների ներգրավվածությամբ:

Ընտանեկան հարաբերությունների հուզականության, վստահության, հարգանքի ստեղծման ու պահպանման հուզական ֆոնը գյուղաբնակ ընտանիքներում մեծապես կախված է կնոջից, իսկ քաղաքաբնակ ընտանիքներում այն իրագործվում է ամուսինների կողմից երկուստեք: Այս դերի հիմնական գաղափարը զուգընկերոջը հասկանալը, լսելը, ընդունելն է, ինչպես նաև նրան օգնելը և հուզական աջակցություն ցուցաբերելը:

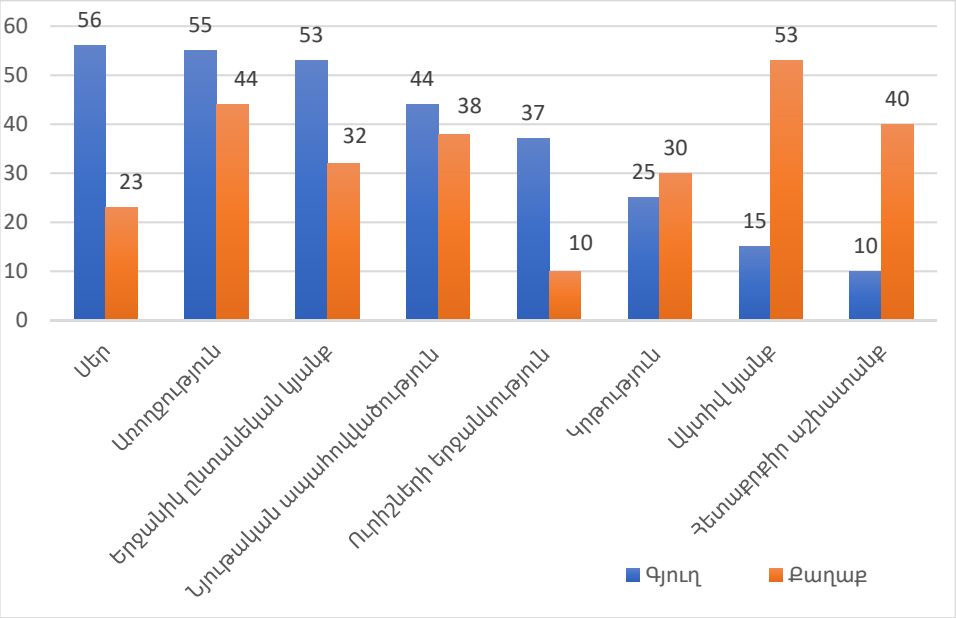
Գյուղաբնակ ընտանիքներում նյութական ապահովությունը իրականացվում է տղամարդու կողմից: Քաղաքաբնակ ընտանիքներում ֆինանսական կայունությունը ապահովվում է և՛ կնոջ, և՛ տղամարդու կողմից գրեթե հավասարաչափ, քանի որ այստեղ բնորոշ է ամուսինների սոցիալական ակտիվությունը՝ անկախ ֆինանսական դժվարություններից:

Ընտանիքում միջոցառումների կազմակերպումը թե՛ գյուղում և թե՛ քաղաքում իրականացվում է կնոջ և ամուսնու կողմից գրեթե հավասարաչափ: Սակայն առկա է որոշ տարբերություն. հյուրընկալությունների, հյուրասիրությունների և հրավերքների կազմակերպման ընթացքում գյուղաբնակ ընտանիքներում առավելապես ներգրաված է տղամարդը, իսկ քաղաքաբնակում՝ կինը:

Ընտանիքներում կենցաղի կազմակերպման, առօրյա գործերի իրականացման հարցում քաղաքաբնակներին բնորոշ է տղամարդու և կնոջ գրեթե հավասար ակտիվությունը, իսկ գյուղաբնակների համար հիմնական գործառույթը պատկանում է կնոջը:

Ընտանիքի ենթամշակույթի կազմակերպումը ներառում է գործունեության այն ոլորտները, որոնք ուղղված են ընտանիքի անդամների շրջանում մշակութային որոշակի արժեքների ձևավորմանը, հետաքրքրություններին և հոբբիներին, ինչն ամուսիններն իրականացնում են հավասարաչափ:

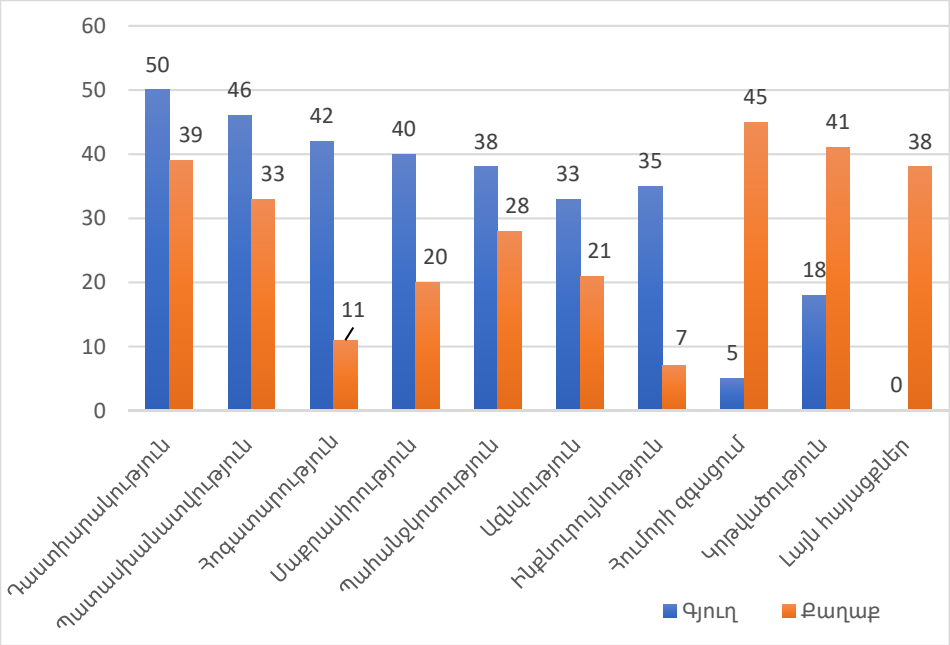
Մեր կողմից անդրադարձ է կատարվել նաև ամուսինների արժեքային կողմնորոշմանը և ուսումնասիրվել է նրանց տերմինալ և գործիքային արժեքների կապը ընտանեկան դերային համակարգի դրսևորումների հետ: Ներկայացված տերմինալ արժեքներից կարևորել ենք արտահայտված վեցը (նկարներ 3 և 4)։

Նկար 3. Տերմինալ արժեքները գյուղաբնակ և քաղաքաբնակ ընտանիքներում

Համեմատելով գյուղաբնակ և քաղաքաբնակ ընտանիքների արժեքային կողմնորոշումները տերմինալության տեսանկյունից՝ ակնհայտ է դառնում, որ գյուղաբնակ ամուսինները կարևորում են անձնական կյանքը, ընտանիքում ջերմ մթնոլորտը՝ բարձր գնահատելով սերը, առողջությունը, ընտանեկան երջանկությունը և նյութական ապահովվածությունը։

Քաղաքաբնակ ընտանիքներում կարևորվում են ակտիվ կյանքը, առողջությունը և հետաքրքիր աշխատանքը։ Դրանք այն արժեքներն են, որոնք նշանակալի են մասնագիտական կայացման, զարգացման և սոցիալական միջավայրում հաստուն հարաբերությունների ձևավորման համար։ Նշենք, որ սերը և երջանկությունը, որպես կարևորագույն արժեքներ, քաղաքաբնակ ընտանիքներում ևս գնահատվում են, սակայն ոչ այնքան, որքան գյուղաբնակներում։

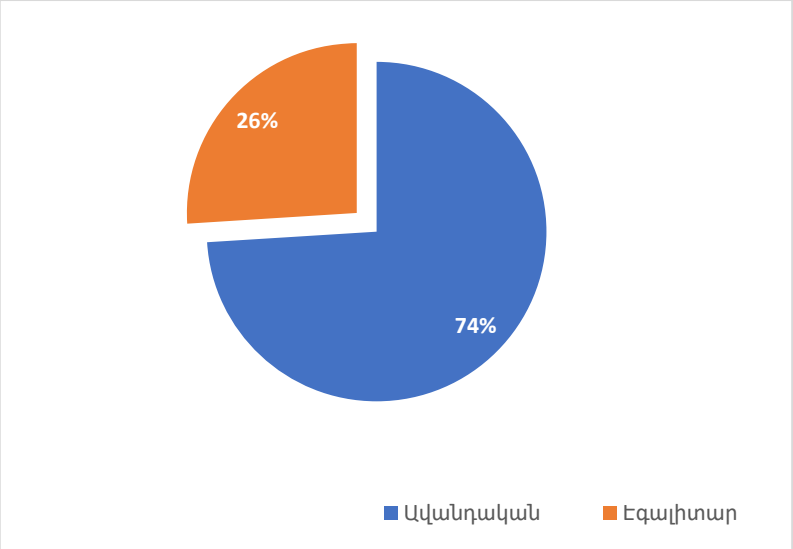
Նկար 4. Գործիքային արժեքները գյուղաբնակ և քաղաքաբնակ ընտանիքներում

Դիտարկելով գործիքային արժեքների բաշխվածությունը՝ կարելի է եզրակացնել, որ գյուղաբնակ ընտանիքներում կարևորվում են այնպիսի արժեքներ, որոնք ապահովում են էթնիկ նույնականացումը և մարդկանց հանդեպ դրական վերաբերմունքը: Այդ արժեքներն են՝ հոգատարությունը, մաքրասիրությունը, պահանջկոտությունը և ինքնուրույնությունը: Քաղաքաբնակ ընտանիքներին առավել բնորոշ են հումորի զգացումը, կրթվածությունը, լայնախոհությունը և պահանջկոտությունը: Իսկ, օրինակ, դաստիարակությունը և պատասխանատվությունը կարևոր են թե՛ քաղաքաբնակների և թե՛ գյուղաբնակների համար:

Այսպիսով, քաղաքաբնակ և գյուղաբնակ ընտանիքներում արժեքային կողմնորոշման մեջ կան էական տարբերություններ, որոնք կարող են պայմանավորված լինել ոչ միայն բնակավայրով, այլև ընտանիքի տեսակով:

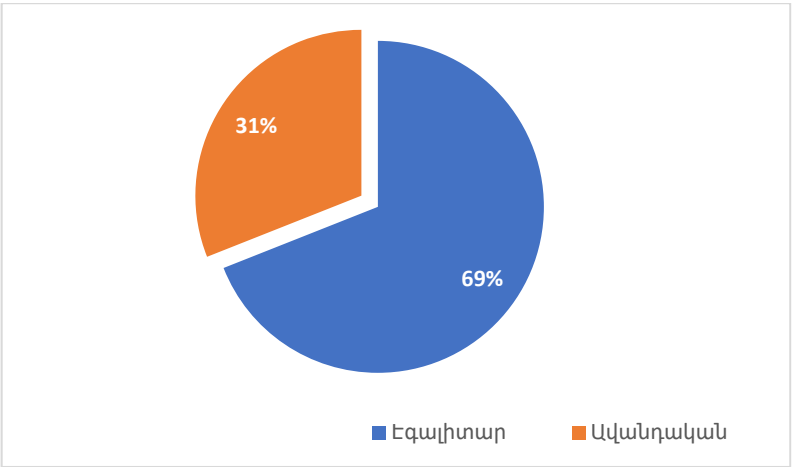
Ստորև ներկայացնենք «Ավանդական և էգալիտար ընտանիքների» հարցարանի միջոցով դուրս բերված տոկոսային բաշխվածությունները քաղաքաբնակ և գյուղաբնակ ընտանիքների համար:

Գյուղաբնակ ընտանիքների մեծ մասը՝ 74%-ը, ավանդական է. այստեղ պահպանված են ավանդույթները: Ըստ էության, այս ընտանիքները պահպանողական են, բազմասերունդ, դերային առումով՝ հստակ բաշխվածությամբ, և բազմազավակ են (նկար 5):

Նկար 5. Ընտանիքի տեսակը գյուղում

Ինչ վերաբերում է քաղաքաբնակ ընտանիքներին, վերլուծությունից պարզ է դառնում, որ մեր կողմից ուսումնասիրված քաղաքաբնակ ընտանիքների մեծ մասը էգալիտար է (69%)։ Այսպիսի ընտանիքներին բնորոշ է ընտանեկան դերերի հավասարաչափ բաշխվածությունը։ Այստեղ հայկական ավանդույթների պահպանումը այնքան էլ արդիական չէ (նկար 6)։

Նկար 6. Ընտանիքի տեսակը քաղաքում

Վերլուծելով արժեքների հիերարխիան՝ փորձել ենք դուս բերել այն սուբյեկտիվ խմբավորումները, որոնք ձևավորվել են հետազոտական արդյունքներից: Տերմինալ և գործիքային արժեքները իրենց հերթին բաժանվում են մի քանի խմբի, որոնց ուսումնասիրությունից պարզ է դառնում ավանդական և էգալիտար ընտանիքներին բնորոշ արժեքային համակարգերը:

Այսպիսով, կարելի է ենթադրել, որ ավանդական ընտանիքներին հավասարապես բնորոշ են առավել հստակեցված (առողջություն, նյութական ապահովություն, հավատարիմ ընկերական շրջապատ, երջանիկ ընտանեկան կյանք) և վերացական (սեր, կրթություն, զարգացում, ուրիշների երջանկություն) արժեքները: Էգալիտար ընտանիքներում գերակշռում է արժեքների հիերարխիան՝ հստակեցվածներից՝ ակտիվ կյանք, առողջություն, հետաքրքիր աշխատանք, նյութական ապահովություն, երջանիկ ընտանեկան կյանք, իսկ վերացական արժեքներից՝ զարգացումը: Ավանդական ընտանիքներում ուշադրություն է դարձվում անձնական կյանքին, այլ ոչ թե մասնագիտական ինքնաիրացմանը, իսկ էգալիտար ընտանիքներում պատկերը հակառակն է: Քաղաքաբնակները նախքան ընտանիք կազմելը ձգտում են կրթվել, զարգանալ, կայանալ մասնագիտական ոլորտում, ապա կազմել ընտանիք, իսկ գյուղաբնակների համար այս ամենը ավելի կարևոր չէ, քան երջանիկ ընտանիք կազմելը և այն պահպանելը: Թե՛ ավանդական և թե՛ էգալիտար ընտանիքներին բնորոշ են էթնիկ, հաղորդակցման և աշխատանքային արժեքները: Տարբերությունը միայն արժեքների տեսակներն են: Եթե գյուղաբնակների համար էթնիկ արժեքներ են պատասխանատվությունը, պահանջկոտությունն ու ինքնուրույնությունը, ապա քաղաքաբնակները ինքնուրույնության փոխարեն առաջնահերթությունը տալիս են լայն հայացքներին, մտահորիզոնին, որը հիմնականում պայմանավորված է տարածքային առանձնահատկություններով և տարածաշրջանին բնորոշ ավանդույթներով:

Ավանդական ընտանիքներում անհատական, կոմֆորմիստական և ալտրուիստական արժեքները բաշխված են հավասարաչափ, իսկ արդեն քաղաքաբնակների շրջանում գերակշռում են անհատական և կոմֆորմիստական արժեքները, բացակայում են ալտրուիստականները (աղյուսակ 1):

Աղյուսակ 1

Անհատական և կոմֆորմիստական արժեքների բաշխվածության աղյուսակ

Ընտանիք / արժեքներ	**Անհատական**	**Կոմֆորմիստական**	**Ալտրուիստական**
Ավանդական	Ինքնուրույնություն	Դաստիարակություն	Հոգատարություն
Էգալիտար	Ռացիոնալիզմ, ուժեղ կամք	Դաստիարակություն, լայնախոհություն	

Ինքնահաստատման արժեքները թե՛ ավանդական և թե՛ էգալիտար ընտանիքներում հավասարաչափ գերակշռող են, սակայն էգալիտար ընտանիքներում ինքնահաստատումը ոչ միայն ընտանիքում է տեղի ունենում (ի տարբերություն ավանդական ընտանիքի), այլ նաև աշխատանքային միջավայրում: Ուրիշներին ընդունելու շրջանակներում գյուղաբնակների պատրաստակամությունն ավելի մեծ է, քան քաղաքաբնակներինը: Սա պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ գյուղաբնակ ընտանիքներում շփումները ավելի շատ են:

Հետազոտական տվյալների հավաստման նպատակով ավանդական և էգալիտար ընտանիքներում անցկացվել է հարցում, որից դուրս բերված ռանգավորված արժևորումները փոխկապակցվել են արժեհամակարգի թեստային արդյունքների հետ: Ստացված ելքային գործակիցները նույնպես հիմնավորում են էգալիտար և ավանդական ընտանիքներին բնորոշ տարբերությունները:

Ստորև ներկայացվում են կոռելյացիոն վերլուծության արդյունքները:

Աղյուսակ 2

Հարցման արդյունքների և տերմինալ արժեքների կոռելյացիոն վերլուծություն

Ընտանիքի տեսակը	Սեր	Երջանիկ ընտանեկան կյանք	Առողջություն	Ուրիշների երջանկություն	Ակտիվ կյանք	Կրթություն	Հետաքրքիր աշխատանք
Ավանդականի արժեքներ	0,49**	0,34*	0,35*	0,32*	0,21	-0,18	0,13
Էգալիտարի արժեքներ	0,22	-0,13	0,37*	-0,06	0,46**	0,34*	0,35*

*p<0.01, **p<0.001

Ըստ աղյուսակ 2-ի՝ ավանդական ընտանիքներին բնորոշ են աբստրակտ և անձնական կյանքն ապահովող արժեքները, որոնք են՝ սերը, երջանիկ ընտանեկան կյանքը և ուրիշների երջանկությունը, ինչպես նաև առողջությունը:

Էգալիտար ընտանիքներին բնորոշ են հետևյալ արժեքները՝ ակտիվ կյանքը և հետաքրքիր աշխատանքը, առողջությունը և կրթությունը:

Աղյուսակ 3

Հարցման արդյունքների և գործիքային արժեքների կոռելյացիոն վերլուծություն

Ընտանիքի տեսակը	Մաքրասիրություն	Դաստիարակություն	Պատասխանատվություն	Լայն հայացքներ	Հումորի զգացում	Հոգատարություն
Ավանդական արժեքներ	0,38*	0,40**	0,37*	0,21	0,14	0,41**
Էգալիտար արժեքներ	-0,23	0,34*	-0,31*	0,39*	0,40**	0,21

*p<0.01, **p<0.001

Գործիքային արժեքներից ավանդական ընտանիքներին բնորոշ են մաքրասիրությունն ու հոգատարությունը, կոմֆորմիստական արժեքներից՝ դաստիարակությունը և պատասխանատվությունը:

Էգալիտար ընտանիքներին բնորոշ արժեքներից են համարվում լայն հայացքները, հումորի զգացումը, դաստիարակությունը, իսկ «պատասխանատվություն» սանդղակի միջև առկա է հակադարձ կոռելյացիոն կապ:

Այսպիսով, կարելի է ասել, որ գյուղաբնակ ընտանիքները՝ որպես ավանդական արժեքների կրողներ, կարևորում են անձնական կյանքը, ուրիշներին ընդունելը, իսկ քաղաքաբնակ ընտանիքների համար առաջնային է համարվում մասնագիտական ինքնաիրացումը: Ավանդական ընտանիքները կարևորում են անձնական կյանքը, ուրիշներին ընդունելը: Այս ընտանիքներում ձևավորվում են այնպիսի արժեքներ, որոնք ապահովում են ընտանեկան կյանքի ներդաշնակությունը, ջերմությունն ու հոգատարությունը:

Ընտանիքում տարբեր են նաև արժեքային պատկերացումները և կողմնորոշումները: Քաղաքաբնակ ընտանիքների շրջանում առաջնային են համարվում անձի ինքնահաստատումը և կայունությունը սոցիալական միջավայրում, կրթվածության մակարդակը և զարգացածությունը, իսկ գյուղաբնակների համար առաջնային արժեքներ են ընտանեկան սերը և ջերմությունը, հարազատների և մտերիմների երջանկությունն ու ուրախությունը: Որոշ ընտանիքներում պահպանվում են ավանդույթները, սովորույթները և ծիսակատարությունները, ինչը պայմանավորված է համայնքային սովորույթներով:

Ավանդույթների պահպանումը ազդում է ընտանիքներում դերերի բաշխվածության և անձնային արժեքների ձևավորման վրա: Յուրաքանչյուր ընտա-

նիք, անկախ ընտանիքի մոդելից, ունի որոշակի ավանդույթներ և սովորույթներ, որոնք փոխանցվել են սերնդեսերունդ՝ դառնալով ընտանիքի ձևավորման հիմք։

ВАРДУИ ПАПОЯН, АЛИНА ГАЛСТЯН, НАРИНЕ АРУТЮНЯН – *Сравнительный анализ семейных ролей и ценностей.* – Данное исследование направлено на выявление ценностей в семейных отношениях в контексте традиционных и эгалитарных семейных структур. В работе анализируются различия между городскими и сельскими семьями, включая аспекты распределения ролей, воспитания детей и поддержания внутрисемейных отношений. Особое внимание уделяется терминальным и инструментальным ценностям, определяющим характер семейных взаимодействий, уровень гармонии и особенности воспитательных стратегий. Эмпирические исследования выявляют ключевые различия в ценностных ориентациях традиционных и современных семей, что обусловлено их адаптацией к изменяющимся социальным условиям. Результаты показывают, что в традиционных семьях акцент делается на сохранение личной жизни, семейного благополучия и укрепление эмоциональной связи между поколениями. В то же время эгалитарные семьи ориентированы на равноправное распределение обязанностей, профессиональную самореализацию и социальную активность. В сельских семьях ключевую роль играют традиции, семейное тепло и ценности, которые способствуют укреплению устойчивости семьи и поддержанию прочных связей между поколениями. Семья остаётся важным элементом социальной структуры, влияющая на формирование личности, сохранение культурного наследия и обеспечения устойчивости общества. Статья акцентирует внимание на значимости изучения семейных ценностей и ролей в контексте современной глобализации и трансформации общества.

Ключевые слова: *семейные роли, эгалитарные семьи, традиции, конформистские и альтруистические ценности*

VARDUHI PAPOYAN, ALINA GALSTYAN, NARINE HARUTYUNYAN – *A Comparative Analysis of Family Roles and Values.* – This study aims to identify the values in family relationships within the context of traditional and egalitarian family structures. It examines the differences between urban and rural families, focusing on role distribution, child-rearing practices, and the maintenance of family relationships. Special attention is given to terminal and instrumental values, which shape family interactions, contribute to harmony, and influence parenting strategies. Empirical research highlights key differences in the value orientations of traditional and modern families, reflecting their adaptation to the changing social conditions. The findings reveal that traditional families emphasize preserving personal life, ensuring family well-being, and strengthening emotional bonds across generations. At the same time, egalitarian families focus on the equal distribution of responsibilities, professional self-realization, and social engagement. In contrast, rural families place greater importance on traditions, familial warmth, and values that promote family stability and strengthen intergenerational bonds. The family remains a fundamental element of the social structure, shaping individual identity, preserving cultural heritage, and contributing to societal stability. The article underscores the importance of studying family values and roles in the context of modern globalization and social transformation.

Key words: *family roles, egalitarian families, traditions, conformist and altruistic values*

Էթիկայի վերաբերյալ հայտարարություն
Հեղինակները հաստատում են, որ պահպանվել են հետազոտությանը վերաբերող էթիկական բոլոր պահանջները։

Շահերի բախման վերաբերյալ հայտարարություն
Հեղինակները հաստատում են, որ շահերի բախում առկա չէ։

Գրականության ցանկ

Գալստյան, Մ. Վ., Օհանջանյան, Ռ. Ս., Զաքարյան, Թ. Զ., Հակոբյան, Գ. Լ. (2017)։ Արդի հայ ընտանիքը փոխակերպվող հասարակությունում / ՀՀ ԳԱԱ հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտ, Եր., «Գիտություն» հրատ., - 328 էջ [Galstyan, M. V. Ohanjanyan, R. S., Zak'aryan, T'. Z., Hakobyan, G. L. (2017). Ardi hay yntanik'y p'vokhakerpvogh hasarakut'yunum/ HH GAA hnagitut'yan yev azgagrut'yan institut,- Yer.. «Gitut'yun» hrat., - 328 ej].

Հարությունյան, Ն. (2021)։ Ընտանիքի կիրառական հոգեբանություն։ Ուսումնամեթոդական ձեռնարկ / Կազմող՝ Ն. Ա. Հարությունյան։ Երևան։ Հեղինակային հրատ., - 244 էջ (Harut'yunyan, N. (2021). Yntanik'i kirarrakan hogebanut'yun. Usumnamet'vodakan dzerrnark/ Kazmogh, N. A. Harut'yunyan; Yerevan,. Heghinakayin hrat., - 244 ej)

Հարությունյան Ն. Ա. (2018)։ Ընտանիքի կայունության հոգեբանական հիմքերը։ Մենագրություն / Ն. Ա. Հարությունյան։ Երևան։ Հեղ. հրատ., - 280 էջ [Harut'yunyan, N. A. (2018). Yntanik'i kayunut'yan hogebanakan himk'ery. Menagrut'yun/ N. A. Harut'yunyan. Yerevan. Hegh. hrat., - 280 ej].

Հովակիմյան, Գ. Պ. (2005)։ Ազգային ավանույթների և սովորույթների հոգեբանություն (ուսումնական ձեռնարկ). Երևան։ «Քայլ Պրես», -220 էջ [Hovakimyan, G. P. (2005). Azgayin avanuyt'neri yev sovoruyt'neri hogebanut'yun (usumnakan dzerrnark). Yerevan. «K'ayl Pres», 220 ej].

Практическая психодиагностика. Методики и тесты. Учебное пособие / Рейгодский Д.Я. (редактор-составитель) (2001). Самара: Издательский Дом «БАХРАХ-М», с. 637-641 [Praktičeskaâ psihodiagnostika. Metodiki i testy. Učebnoe posobie. / Rejgodskij D.Â. (redaktor-sostavitel′) (2001). Samara. Izdatel′skij Dom «BAHRAH-M», s. 637-641]

Сомкин, А. А., Данилова, О. А. Трансформация понятий «семья» и «брак» в современном российском обществе (https://cyberleninka.ru/article/n/transformatsiya-ponyatiy-semya-i-brak-v-sovremennom-rossiyskom-obschestve/viewer) (Somkin, A. A., Danilova, O. A. Transformaciâ ponâtij «sem′â» i «brak» v sovremennom rossijskom obŝestve. https://cyberleninka.ru/article/n/transformatsiya-ponyatiy-semya-i-brak-v-sovremennom-rossiyskom-obschestve/viewer)

Кабакова, М. П. (2014). Психология семьи и брака. Учебное пособие. Алматы, «Қазақ университеті» 9-10 с. [Kabakova M. P. [2014]. Psihologiâ sem′i i braka Učebnoe posobie, Almaty «K¸azak¸ universitetí» 9-10 s.].

Шнейдер, Л.Б. (2008). Семейная психология. Учебное пособие для вузов. - 4-е. М.: Академический Проект; Трикста, - 768 с. [Šnejder, L.B. (2008). Semejnaâ psihologiâ: Učebnoe posobie dlâ vuzov. - 4-e - M.: Akademičeskij Proekt; Triksta, - 768 s].

Маркосян, М. Отношение молодых студентов к браку и его трудностям в годы обучения. https://geopolitika.am/dir/wp-content/blogs.dir/1/files/2024_6_151_156.pdf [Markosân M. Otnošenie O molodyh studentov k braku i ego trudnostâm v gody obučeniâ. https://geopolitika.am/dir/wp-content/blogs.dir/1/files/2024_6_151_156.pdf].